

Иван Јовановић
Орашје

**МОНАСТИР ОРАШЈЕ КОД ВАРВАРИНА,
ПРИЛОЗИ ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ИСТОРИЈЕ МОНАСТИРА**

Апстракт: У овом раду даје се кратка историја манастира Орашје као једног од најстаријих храмова на подручју Доњег Левча (Темнића). Осим до сада познате литературе коришћени су и необјављени историјски извори.

Кључне речи: Левач, Темнић, Варварин, Орашје, манастир, црква..

У селу Орашје на 9 километра северозападно од Варварина на прелазу Каленићке реке притоке Велике Мораве из планинско брдског у равничарски ток на благом узвишењу где се данас налази Црква Светог Јована Крститеља постојао је све до 1813 године манастир који се у литератури појављује као **манастир Орашје**.

Летопис цркве Светог Јована Крститеља у Орашју која се чува у црквеној библиотеци говори да је манастир саградио Краљ Милутин у XIII веку, који је у своје време најпре подигао предњи део храма (источни део) а да је припрата дело Обреновића. Манастир је био живописан и имао је и своје конаке који су постојали до Велике сеобе Срба за време Арсенија Чарнојевића пећког патријарха. Тада је манастир разорен и попаљен. После Свиштовског мира у доба Мустафе паше народ је на иницијативу братства калуђера манастира Каленића обновио манастир у Орашју и от тада па све до свршетка II светског рата био је метох манастира Каленић. По завршетку I српског устанка манастир је разорен а народ је цркву брло брзо обновио и поправио јер је већ 1815 године имала свог свештеника попа Огњана који окупљеном народу чита писмо о позиву на устанак.

Према народном предању подигнут је почетком XIV века а његов ктитор је краљ Милутин. Као одраз ове традиције изнад јужних улазних врата цркве у XIX веку постављена је црна плоча са записом ” *Сеи храм воздиже серблем крал Милутин*”. У цркви на месту резервисаном за ктиторе у првој зони западног зида урађен је портрет краља Милутина са сигнатуром ” *Сти Милутин краљ сербски владаше 1279 до 1321 по Хру*”. Портрет свакако није стар насликан је средином прошлог века када је цела Црква била живописана. Да ли је народна традиција била толико снажна да је натерала градитеље и зографа да фалсификују ктиторских натпис и портрет или су они урађени по оригиналу када је обновљена цела Црква живописана тешко је одговорити..¹

Код људи у селу Орашју до данашњих дана је сачувано народно предање да је манастир Орашје никао на месту помирења браће српских владара Драгутина и Милутина који су се након вишегодишњег ратовања ту измирили а Милутин на месту измерења подигао манастир.

Међутим , историјски извори нису потврдили ово народно предање да је манастир Орашје задужбина краља Милутина нити има до сада познатих података који би манастир Орашје везали за краља Милутина и његово доба.

В.Кораћ и Н.Петровић претпостављају да је манастир вероватно подигнут за време Турака на темељима старије грађевине.

Падом Смедерева 1459 године престала је да постоји српска деспотовина а за српски народ наступило је тешко време под Турцима .У налету Турака страдао је велики број православних храмова а можда је страдао и манастир Орашје али о томе немамо сазнања као и о становништву Орашја и околине све до турског пописа из 1476 године ² који не пописује ни један манастир у Орашју које је припадало као и цео Темнић Левчу а пописивач га пописује као село које припада зеамету Левач кога притежава Хамза бег старешина вратара Исках бега и да у селу има 99 кућа а међу становницима села пописани су поп Јован и његови синови Јован и

---

¹ Предраг Пајкић, Манастири који су сада парохијске цркве, Српска православна епархија шумадијска 1947-1997 , Крагујевац 1997 ,стр. 237 и 238.

² Поименични дефтер Смедеревског санџака ,Истамбул, Türkiye Cumhuriyeti Basbakanlik Devlet Arsivleri Genet Müdürlüğü Osmanli Arsivi, Tapu tahrir defterleri.No.16

Радоња.Према следећем познатом турском попису из 1516 године ³ село Орашје у Левчу је тимар Давуда Абдулаха , Данишменда Абдулаха и Мустафе бенака са 80 кућа а међу становницима села јављају се и Исмаил син попа бенак⁴ и Хамза син попа бенак синови попа Јована из 1476 године који су Јован и Радоња , али немамо сазнања где је поп Јован обављао своју свештеничку дужност будући да ова два напред наведена турска пописа не помињу ни један православни храм.

Занимљиво је овде поменути рад професорке Олге Зиројевић ⁵ која манастир Орашје са црквом Св. Јована лоцира у Орашју код Варварина наводећи да се у два турска пописа манастир Светог Јована у близини села односно мезре по имену Орашје (нахија Загрлата) и да га треба идентификовати са истоименом црквом у Орашју код Варварина .По традицији и сачуваном натпису подигао га је краљ Милутин У турском попису из 1516 године убележено је у селу Орашју пет манастира .Године 1516 у манастиру Светог Јована живела су два калуђера а приход од њих износио је 77 акчи и тај број калуђера забележен је и у наредна два пописа из 1575/6 и 1584 године само је приход повећан на 450 акчи.Суседна мезра Орашје коришћена је као сејалиште а у поседу манастира био је и рибњак на Морави.Манастир је обновљен 1797 године .

Поставља се питање тачне убикације манастира Светог Јована код горе наведене ауторке узимајући у обзир два наведена турска пописа која не помињу манастир и узимајући у обзир да нахија Загрлата никад није прелазила западно од Велике Мораве као и претпоставка да до сада није могуће утврди тачну локацију манастира Јована Крститеља коме је припадала мезра Орашје са рибњаком ⁶ .

Незнамо како је манастир Орашје живео у XVI и XVII веку јер немамо никаквих познатих података током овог периода све до Велике сеобе Срба 1690 године под Арсенијем Чарнојевићем када су колоне избеглих срба пролазећи поред манастира Орашје понели са собом и сва његова знамења⁷ , а одмах након тога манастир Орашје је до темеља разорен⁸

- 5 -

Следећих деценија манастир Орашје је запустео и немамо никаквих сазнања о њему све до 1766 године када су га монаси из манастира Каленић обновили и од тада је подпадао под манастир Каленић и био његов метох⁹ који је наставио свој живот у новим измењеним околностима који су тада наступили у Београдском пашалаку и тако дочекавши I српски устанак.У I српском устанку манастир Орашје је за време Варваринског боја 1810 године био прихватилиште за рањенике где се лечио и чувени јунак Јован Курсула који је задобио ране у мегдану ¹⁰ као и зборно место за народ који је ту одржавао везе са хајдуцима из Јухора.Године 1992 на месту данашњег магацина за оставу северозападно од цркве приликом ископавања истог пронађена је масовна гробница па је вероватно да су у њој сахрањени јунаци који су подлегли повредама у Варваринском боју.

³ Опширни дефтер Смедеревског санџака – Defter-I mufassal –I Livâ –I Semendere l-mahrûsa , Istanbul,Türkiye Cumhuriyeti Ваџбакалик Devlet Арџивлери Genel Müdürlüğü Osmanli Арџиви.Тапу тahrirdefterleri.No. 1007.

⁴ Бенак-термин означава посебан статус хришћанина који је недавно примио ислам и ужива пореске олакшице чак и у односу на друге муслимане.

⁵ Олга Зиројевић ,Цркве и манастири на подручју Пећке патријаршије до 1683 године, Историјски институт у Београду ИРО "Народна књига" , Београд ,стр. 157

⁶ Мр.Небојша Ђокић , Свети Нестор у Витковцу , Расински анали 1 , Крушевац 2003 , стр.97

⁷ Топлица Симић , Варварин , Варварин 1996 , стр.173.

⁸ Рајко Л. Веселиновић Историја српског народа трећа књига , први том друго издање Београд 1994 ,стр. 551.

⁹ Бранко Перуничкић , Крушевац у једном веку ,стр. 489

¹⁰ Летопис цркве Орашке , стр.13

Успомена на прослављеног кнеза Темнића и Јагодине Јевту Касавића из Обрежа била је сачувана и у натпису изнад вратију у цркви која воде из нартекса у наос. Према том натпису кнез Јевта је патосао манастир и откупио двери 17 јуна 1812 године. Према неким подацима сматра се да би ово могла бити година његове смрти пошто је сахрањен у цркви Светог Јована у Орашју.¹¹

Слика 4. Нартекс где се налазио натпис Кнеза Јевте из 1812

Јоаким Вујић (1772-1847) дошавши у Орашју на свом путовању по Србији наводи да се при крају села налази један стари манастир који се равно именује Орашје и сада нема никаквог калуђера него је потпао под мирску цркву. Обаче у време рата српског војводе Г.Петровића бјаше ова црква од Турака попаљена, разорена и многа тиранства и разбојничества по њој почињена.¹²

- 6 -

Један од цењених истраживача Темнићког краја учитеа Станоје Мијатовић наводи да је знатна старина орашка црква коју је подигао Краљ Милутин 1321 године, да је за време Турака два пута рупена, да ју је обновио Обор кнез Јевта Бркић, да је до другог устанка био манастир.¹³ Јер већ 1815 поруку са позивом на устанак у јагодинској нахији на једној њиви код села Бачине чита поп Филип бивши студенички војвода, а сутрадан порука је прочитана код цркве у Орашју окупљеним сељанима¹⁴ и исту је прочитао поп Огњан¹⁵ и гласила је *"Браћо устаните сви против Турског зулума. Ко не би устао удрите га, пребијте га, убијте га, па и кучу му запалите Боље нам је изгинути него овај зулум до века трпети."*

Ово напред наведено указује да је након завршетка I српског устанка монаси побегли из манастира а исти је како наводи Ј.Вујић разорен па је након тога вероватно 1814 године он претворен у мирску цркву јер је већ 1815 године поп Огњан читао проглас окупљеном народу тако се може узети да је манастир постојао до 1813 године. Међутим, камени натпис на гробници источно од цркве даје хронолошки преглед свих свештеника од претварања манастира у парохијску цркву наводећи Серавима, Давида, Максима до 1812, Матеа Ђорђевића до 1822 итд. Сматрамо да су прва три имена са ове надгробне плоче монаси манастира Орашје а Матеа Ђорђевић свештеник што више уноси нејасноће о томе када је манастир Орашје претворен у парохијску цркву. Ми сматрамо да је ипак пропашћу I српског устанка и паљењем и разарењем манастира Орашје исти престао да постоји и да је након обнове вероватно 1814 године постао парохијска црква,

У сваком случају остаје доста простора за истраживање и проучавање историје манастира Орашје као једног од најстаријих храмова на подручју Доњег Левча (Темнића) а овај прилог је само покушај да се покрене истраживање прошлости манастира Орашје.

¹¹ Александар Д.Цветковић, Обреж, Београд 2000 стр., 89.

¹² Јоаким Вујић. Путешествије по Србији, Лио- Горњи Милановац, 1999, стр. 72

¹³ Станоје Мијатовић Насеља српских земаља – Темнић Антропогеографска студија Београд 1905, стр.358.

¹⁴ Мр.Добривоје Јовановић, Јагодинска и Ћупријска нахија у другом српском устанку, Корени III, Јагодина 2003, стр.13.

¹⁵ Летопис цркве Орашке, стр. 14